

Alternatif İnsan Hakları Kuramı “İnsan Haklarına İlahi Referans”

Mustafa Yıldız, 08.08.2018

<http://hertaraf.com/haber-alternatif-insan-haklari-kurami-insan-haklarina-ilahi-referans--mustafa-yildiz-1799#.W2qU6Mel5ag.whatsapp>

Alternatif İnsan Hakları Kuramı “İnsan Haklarına İlahi Referans”

“İlk insan hakları ihlalini Habil ve Kabil kıssasına kadar ötürmemiz mümkün. Adem a.s.’ın çocuklarından Kabil’in Habil’i öldürmesiyle başlayan insan hakları ihlali süreci günümüze kadar süregelmiştir” diyen Yazar Mustafa YILDIZ’ın Alternatif İnsan Hakları Kuramı “İnsan Haklarına İlahi Referans” isimli Çıra Yayınlarından çıkan kitabını sizler için özetledik.

Hertaraf Haber Kültür Sanat Servisi

Müslümanların, Batılı reçetenin daha fazla uygulanmasına seyirci kalmaları beklenilemez. Çünkü son iki yüz yıldır Batılı kavramsal model yeterince uygulanmış ve sonuç acı bir biçimde tecrübe edilmiştir. Ve bugün gelinen noktada, bütün bir insanlığın karşı karşıya kaldığı bu hastalığa, “şifa” (K. Kerim:10/57) olan Kur’an’ı önermekten başka çare olmadığı bir kez daha görülmüştür.

*

Kur’an ve insan hakları konusunu ele alırken salt insan haklarının Kur’an tarafından nasıl güvence altına alındığını ortaya koymakla yetinmedik. Bir anlamda Kur’ani bir kavramsal çerçeve çizmemize katkı sağlayacağını düşündüğümüz insanın varoluşu ile hakları arasındaki

ilişkiyi ve insanın varlıklar evrenindeki ilişki ağını ortaya koymaya çalıştık. Sonuç itibarıyla bu çalışmanın da en büyük handikabı, insan hakları konusunda kuramsal zafiyetin mevcut olduğu bir vasatın ürünü olması iken; belki de en kayda değer yanı, bu zafiyetin kalın çizgilerle altını çizmesi ve bunu aşmaya yönelik küçük de olsa bir çabayı içermesidir.

*

Modernizmin pek çok tanımı yapılabilir belki, ama modernizmi en belirgin kılan vasfın, “yaşanılan (modern) zamanın kutsanması” olduğunu söylemek sanırım yanlış olmaz.

Kadim dinlerin ve kültürlerin aksine, yaşanılan (modern) zamanın, diğer zamanlardan farklı, dolayısıyla iyi ve güzel olduğu varsayımı modern zamanlara özgü bir durumdur. Özellikle ilerlemeci tarih anlayışına yaslanan bu yaklaşımı pek çok Batılı sosyal bilimcide gözlemlemek mümkündür.

*

Genellikle batılı kavramsal modele yönelik itirazlar üç noktaya indirgenebilir.

1. Cemaati (toplumu) değil bireyi öncelemesi

2. Ödevleri değil, hakları öncelemesi

3. Seküler bir nitelik arz etmesi

İnsan hakları konusuna salt bireyci bir perspektiften yaklaşmanın, Batılı kavramsal modeli Batı dışı anlayışlardan ayıran temel farklardan birisi olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Batı dışı kültür havzalarından Batılı modele yöneltilecek itirazların birisi, insan hakları anlayışında bireyin çok fazla yer tuttuğu; hâlbuki Batı dışı anlayışlarda cemaatin (toplumun) daha ağırlıklı bir yere sahip olduğu, bu nedenle Batılı modelin batı dışı toplumlar için kullanışlı bir model olmadığı şeklindedir.

Örneğin Afrikalı aydınlardan Asmorom Legesse şunları yazıyor:

“Afrikalı ve batılı gelenekler arasındaki en önemli fark bireyin önemi ile ilgilidir. Batı dünyasının liberal demokrasilerinde, haklarının nihai yatağı insan kişisidir. Birey neredeyse kutsal bir konuma sahip sayılır. Bireyin onur ve değerine, kişisel özerkliğe ve kişiliğe devamlı -bize göre sabit fikir mahiyetinde- bir ilgi vardır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ni yazarlar yalnız başına Afrikalılar olsaydı, muhtemelen, toplumların haklarına bireylerinkinin üstünde yer verir ve bu fikirlerin bu gün ifade edildiklerinden tamamen farklı bir kültürel dil kullanırlardı.”

*

İnsan hakları ihlallerinin insanlık tarihi kadar eski olduğu bilinmektedir. Şayet Âdem ve İblis (Şeytan) kıssasını saymazsak, **ilk insan hakları ihlalini Habil ve Kabil kıssasına kadar ötürmemiz mümkün. Âdem a.s.’ın çocuklarından Kabil’in Habil’i öldürmesiyle başlayan insan hakları ihlali süreci günümüze kadar süregelmiştir**

*

İnsan hakları ihlallerinin küresel boyutlara ulaştığı ve dolayısıyla devletler ötesi bir ilgiye mazhar olduğu bir dönemde yaşıyoruz. Fiili durum yoruma mahal bırakmayacak ölçüde vahim. Fiili durumun vahameti, kavramın kültürel arka plânını örtmekte / gizlemekte ve en azından sağlıklı bir vasatta tartışılmasını engellemektedir.

*

Batı, kendi dışındaki toplumlara, insan hakları düşünce ve pratiğinin Batı'nın modern dönemlerine ait olduğunu; Batı dışı din ve kültür havzalarında bir insan hakları düşünce ve pratiğinden söz etmenin mümkün olamayacağını ve bu nedenle de insan haklarının ancak Batılı değerler dizgesi içerisinde korunabileceği kabul ettirmeye çalışıyor

*

Batılı kavramsal modele yöneltilen ön önemli itirazlardan bir başkası da kuşkusuz, mevcut kavramsal modelin seküler arka-plânıdır. Her ne kadar zaman zaman Batılı insan hakları kuramına ilahi referanslar bulma çabasına girenler olsa da; bu kuramın, Aydınlanma ile birlikte dini referanslarından ayrıştırılarak bütünüyle seküler bir temele yaslandığı bilinmektedir. Bu yüzden sekülerizme yabancı olan toplumların aydınları seküler insan hakları kuramına pek de sıcak bakmadılar.

*

Nitekim İslam'ın, Tarihin Sonu olarak görülen Batılı liberal demokratik düzene tek (sahici) alternatif olabileceği, İslam dışı çevrelerce de kabul edilmektedir.

*

Müslümanlar ve “İnsan Hakları”

Perviz Manzur'a göre “İnsan hakları bir güç meselesidir. Bu ise dış dünyanın Müslüman kültüre, şeriata müdahalesine imkân tanımaktadır. Bu yüzden Müslümanlar haklı olarak temel hakların, özellikle kozmopolitin ahlakın cennetindeki yılanların savunduğu şekliyle bazı maddelerinde aldatıcı bir hile sezmişlerdir.”

*

Batılı anlamda insan hakları kavramı “bizim başkaları üzerindeki hakkımız” a vurgu yapan bir kavram iken, İslami terminolojide bunu karşılayabilecek en yakın kavram olan hukukunnas “başkalarının bizim üzerimizdeki hakları” na vurgu yapmaktadır.

*

Batı ve İnsan Hakları Batıya Ait Bir Fenomen Olarak “İnsan Hakları”

Kimilerince Batı’daki en eski insan hakları belgesi olarak kabul edilen Magna Carta’dan bu yana, Batı’da insanların devlet karşısındaki haklarını güvence altına almaya yönelik pek çok belge imzalanmasına karşın, insan hakları kavramı asıl şöhretine Fransız Devrimi sonrası deklare edilen **“İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”** ile kavuştu.

*

B.M. İnsan Hakları Bildirgesi’ni yazan komite sekiz kişiden ibarettir ve bunlarda beşi Batılı Devletlerden, ikisi Sovyetler Birliği ve Çin’den, birisi ise Katolik Araplardan oluşmaktadır. Sosyalist Bloğun tüm etki ve katkılarına rağmen, bütünüyle Aydınlanma geleneğinin bir ürünüdür. Ne İslâm Dünyası, ne de kadim Asya ve Afrika din ve kültürlerinin bu bildirgenin oluşturulmasında hiç bir etki ve katkıları olmamıştır. Bir anlamda dünya kültür mozağının önemli bir kısmı, kendileri için hazırlanan bu bildirgeye katkı sağlamaktan uzak tutulmuşlardır.

*

“İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” 1791 Fransa Anayasasına eklenirken şu açıklık getirilme ihtiyacı duyulmuştur: **“Gerçi sömürgeler ve Asya ve Afrika ve Amerika’daki Fransız müstemlekeleri, Fransa’nın bir parçasıdır, ancak bu anayasa, bu ülkeleri ve toprakları kapsamaz”** Bu anlayışın Fransız Devrimi döneminde kaldığı sanılmamalı. R. Graudy bu anlayışın hala sürdüğünü gösteren bir konuşma aktarıyor. 1985 yılında Fransız Millet Meclisinde bir Fransız milletvekili şunları söylüyor: **“Şunu açıkça söylemeliyiz ki üstün ırkların aşağı ırklar üzerinde tabî ki hakları vardır.”** Milletvekiline, bu söylediklerinden dolayı, **“İnsan haklarının ilan edildiği bir ülkede bunu nasıl söyleyebildiği”** yolunda itiraz edilince, şu cevabı veriyor: **“Eğer itirazınız haklıysa, İnsan Hakları Beyannamesi Ekvator Afrika’sının siyahları için yazıldıysa, hangi hakla onları mübadeleye, ticarete zorlayacaksınız. Sizi çağırıyorlar ki onlar.”** Ve devam eder: **“İnsan Hakları söz konusu olmaz, geri kalmış halklar üzerinde batının mutlak bir üstünlüğü vardır.”** Bu Fransız milletvekilinden yaklaşık 125 yıl önce J. S. Mill, hürriyet üzerine yazdığı ünlü kitabında benzer şeyler söylüyordu: **“Medeni olmayan milletleri idarede istibdat meşru bir hükümet tarzıdır; yeter ki gaye onların ıslahı buluna ve kullanılan vasıtaların haklılığı da o gayeyi fiilen sağlamaları ile sabit ola. Hürriyetin, bir prensip olarak, insanların serbest ve eşit münakaşa ile ıslah olunabilir hale gelmelerinden önceki herhangi bir durumda asla tatbik yeri yoktur.”** Marksizm’in fikir babalarından olan K. Marks’ın en yakın arkadaşı Friedrich Engels, Cezayir’in Fransızlar tarafından işgali hakkında şunları yazar: **“Cezayir’in fethi uygarlığın ilerlemesi açısından önemli ve talihli bir olaydır... Çöl bedevilerinin özgürlüğünün yok edildiğine üzülebilesek de unutmamalıyız ki bu aynı bedeviler bir eşkıya milletidir... Uygarlık, sanayi, düzen ve en azından kendini izleyen görece aydınlanmasıyla modern burjuvazi, ait oldukları barbar toplumuyla feodal lorda veya yağmacı hayduta tercih edilebilir.”**

R. Graudy bu anlayışın hala sürdüğünü gösteren bir konuşma aktarıyor.

1985 yılında Fransız Millet Meclisinde bir Fransız milletvekili şunları söylüyor:

“Şunu açıkça söylemeliyiz ki üstün ırkların aşağı ırklar üzerinde tabii ki hakları vardır.”

Milletvekiline, bu söylediklerinden dolayı, “İnsan haklarının ilan edildiği bir ülkede

bunu nasıl söyleyebildiği” yolunda itiraz edilince, şu cevabı veriyor: “Eğer itirazınız

haklıysa, İnsan Hakları Beyannamesi Ekvator Afrika’sının siyahları için yazıldıysa,

hangi hakla onları mübadeleye, ticarete zorlayacaksınız. Sizi çağırıyorlar ki onlar.”

Ve devam eder: “İnsan Hakları söz konusu olamaz, geri kalmış halklar üzerinde

batının mutlak bir üstünlüğü vardır.”

*

Öte yandan kölelik Antik Yunan’ın toplumsal yapısı içerisinde önemli bir yer işgal etmekteydi. Kölelerin sayısal olarak bir hayli kabarık olmaları bir yana, insani yaşam koşulları açısından da hiç iç açıcı durumda değillerdi. Kadim Yunan’ın ünlü filozoflarının kölelik hakkındaki değerlendirmeleri, kölelerin toplumsal konumlarını anlayabilmemize yardımcı olur sanıyoruz. Örneğin Platon (Eflatun)’a göre “köle olanlar vatandaş olamazlar. Kölelerin vazifesi, efendileri için gereken serveti ve diğer şeyleri tedarik etmek, hizmetlerine koşmaktır.” Bu nedenle Platon (Eflatun)’a göre köle “haksızlığa katlanmak zorundadır.” Antik Yunan’ın ünlü filozofu Aristo’ya göre ise “insanlar doğuştan hür veya köle doğarlar. İnsanların bir kısmı köle olarak diğer kısma hizmet etmek için yaratılmışlardır.” Aristo köleleri “evcil hayvanlara” benzetir.

*

Tarihte insanları ilk kez köleleştiren toplumun Romalılar olduğu söylenilmektedir

*

(...)Roma’da kişi hak ve özgürlüklerinden, insana verilen değerden, insanca bir yaşamdan, insanlar arasındaki eşitlikten, mazlum, mağdur ve yoksulların insanca bir yaşama yöneltmelerinden söz edilecek bir dönem varsa, bu dönem kuşkusuz Hıristiyanlığın daha otantik vâsfini ve tevhidi misyonunu kaybetmediği ilk dönemlerdir. Bu nedenle şahsi kanaatimiz, Batıda insan ve hak ve özgürlüklerinin tarihsel başlangıç noktasından söz edilecekse, bu dönemin Hıristiyanlıkla başlatılması daha gerçekçi olacaktır.

*

“Hıristiyanlık kölelerin isyan çılgılığıdır” der Cemil Meriç : ...Adaletle susamış insanların çılgılığı. Kilise ezilenler adına konuşuyordu...” Batının ezilmiş, zulme uğramış, hakları ve

özgürlükleri ellerinden alınmış, insanca bir yaşama hasret kalmış insanların imdadına İsa Peygamberin getirdiği ilahi öğreti yetişir. Hıristiyanlık, Roma'nın insanları için bir umut rüzgârı gibi esiyordu. Allah'ın Resulü İsa a.s. **“Yoksulları müjdelemeye, köleleri azad etmeye, ezilenleri kurtarmaya geldim”** diyordu. İnsanları sahip olduklarını birbirleriyle paylaşmaya çağırıyordu: **“Kimin iki elbisesi varsa versin, kimin yemeği varsa paylaşsın.”** İsa a.s.'ın **Havarileri eşitliğe susamış Roma halklarını eşitliğe çağırıyordu: “Yahudi ile Yunanlı, köle ile özgür, erkek ile kadın arasında hiç bir fark yoktur.”** İlk dönemlerde iman edenler bir arada olup, her şey ortaktı. Mallarını ve mülklerini satıp, herkese, herkesin ihtiyacına göre dağıtıyorlardı. Ancak bu süreç fazla devam etmedi. Hıristiyanlık tevhidi referanslarını kaybettiği ölçüde o özgürlükçü, eşitlikçi, adaletten ve mazlumdan yana kimliğini kaybetti. **Önceleri “Kilise ezilenler adına konuşuyordu. Sonra Sezar'ın emrine girdi. Yığınları uyuşturmak, isyanları önlemek, imtiyazları meşrulaştırmak için yalan söyledi Tanrıya. O cihanşümul din Avrupa'da bir avuç derebeyinin fetvacısı oldu.**

*

Cemil Meriç, orijinini değiştirerek Batı kültürüne eklemlenen Hıristiyanlık için şunları söyler: “İncil, barbar Avrupa'nın kanlı dişlerini, yırtıcı tırnaklarını sökemedi.” Belki fazlası bile söylenebilir: Kilise kurduğu Engizisyon mahkemeleri ile Avrupa'nın kanlı dişlerini ve yırtıcı tırnakları daha da sivriltmesine yardımcı olmuştur. Hıristiyanlığın Batılılaşması, Batı insanın tek umudunu ortadan kaldırdı. Bu nedenle Avrupa Ortaçağ, insan hakları ve özgürlükler açısından Hz. İsa'nın yaktığı meşalenin günbegün söndüğü bir çağdır. Papalığın kurduğu dini sistem, doğmaların egemenliği, Engizisyon cehennemi, kurumsallaşan korku gibi etkenler Ortaçağ Hıristiyanlık topluluklarını ve insanını büyük bir cendere altına soktu.

“Hıristiyanlık kölelerin isyan çığlığıdır” der Cemil Meriç : ...

Adaletle susamış insanların çığlığı. Kilise ezilenler adına konuşuyordu...”

Batının ezilmiş, zulme uğramış, hakları ve özgürlükleri ellerinden alınmış, insanca bir yaşama hasret kalmış insanların imdadına İsa Peygamberin getirdiği ilahi öğreti yetişir. Hıristiyanlık, Roma'nın insanları için bir umut rüzgârı gibi esiyordu. Allah'ın Resulü İsa a.s. **“Yoksulları müjdelemeye, köleleri azad etmeye, ezilenleri kurtarmaya geldim”** diyordu.

İnsanları sahip olduklarını birbirleriyle paylaşmaya çağırıyordu

*

Canları malları helâl kabul edilen bilim adamları dinsiz ve zındık kabul edilerek, yakalandıkları yerde ateşlere atıldılar. Kısa bir dönem içerisinde yüz binlerce insan yargılandı ve hapse atıldı, on binlercesi ise ateşte yakılarak cezalandırıldı

*

Bu nedenle Batının sosyal ve siyasal tarihinde önemli bir yer tutan insan hakları mücadelesi, pratikte Kilise'ye ve Kilise'nin doğmalarına karşı verilen bir özgürlük mücadelesi olarak ortaya çıktı. Dolayısıyla Aydınlanmayla birlikte temellendirilen modern insan hakları kuramının seküler bir çizgide seyretmesinin belki de tek nedeni Kilise'nin bu baskıcı tutumu olmuştur.

*

İngiltere / Magna Carta Libertatum

Bu belge 1215 yılında en büyük feodal olan kral ile diğer feodaller arasında, birbirlerine karşı görev ve sorumluluklarını belirleyen bir belge olarak düzenlenmiştir. Birisi giriş olmak üzere 64 maddeden oluşan bu belgenin 65. maddesi anlaşmaya taraf olan 25 Baronun, kralın anlaşmaya riayet etmemesi halinde, baronların halkın desteğini alarak krala karşı direnebileceklerini hükme bağlıyordu

*

Kralın artan kamu giderlerini karşılamak amacıyla vergileri arttırmak istemesi üzerinde İngiltere'de Kral ile feodal beyler arasında gerilim tırmandı. Sonunda, Feodal beylerin dayatmasıyla Kral Yurtsuz Jean, toprak vergilerini arttırmak karşılığında feodal beylere ciddi tavizler vermek zorunda kaldı. 15 Haziran 1215'te Voltaire tarafından "özgürlük anayasası" olarak nitelenen Magna Carta imzalandı. Mezkûr nedenlerden dolayı kral ile feodal beyler arasında bir nevi güç paylaşımı anlamına gelen Magna Carta bugünkü anlaşıldığı anlamda bir insan hakları belgesi sayılamaz. Çünkü Magna Carta'nın belirleyici niteliği, kralın yetki ve erki ile feodal aristokratların çıkarlarını anlatımlayan istemlerle sınırlı olmasıdır.

*

ABD / Haklar Bildirgeleri

Kıta'nın Kızılderili insanları da acımasız bir soykırma tabi tutuldular. Öldürülerek, parçalamaları için köpeklere atılan, diri diri yakılan, kadınlarının, kızlarının ırzına geçilen, evleri barkları yakılan, soğuktan ve açlıktan ölmeye terk edilen Kızılderililerin yüz yıl içerisinde %95'i ya imha edilmiş, ya da topraklarını terk etmeye zorlanmışlardı

*

Antropolog Wels'in verdiği rakamlara göre beyaz adam 100 milyon Afrikalıyı ya katletmiş, ya da Avrupa ve Amerika'ya köle olarak nakletmiştir. Afrika'dan Amerika'ya taşınarak köleleştirilen zencilere insanlık dışı uygulamalar reva görülmüş; pek çoğu acımasızca öldürülmüş, sağ kalanlar ise ağır yaşam koşulları içerisinde beyaz efendilerine hizmeti sürdürmüşlerdir.

*

Temeli insan hakları ihlalleriyle kurulmuş ve milyonlarca insanını en temel hakkı olan yaşama hakkına bile riayet etmemiş, kalanlara en insanlık dışı yöntemler uygulamış bir topluluk

ilginç bir biçimde ilk ve en kapsamlı insan hakları bildirgesi yayınlayarak insan hakları tarihinde yer alıyordu. Bu da Batı'ya özgü bir gariplik olsa gerekti. Amerikan "Haklar Bildirgele-ri", Bildirgede insanın doğal hakları ve toplumsal sözleşme yoluyla yönetme kuramı dile getirilir. Kıta'nın yerli halkının neredeyse yok olmak üzere olduğu bir dönemde Yaratan'ın herke- se verdiği doğal haklardan söz eden bir bildirge yayınlanıyordu. **H. Hatemi** biraz ironik bir dille **"Belki de bu beyannameyi hazırlayanlar bile 'Biz, insan derken Anglosakson ve Protestan olan, az çok ta toprağı ve parası olan beyaz insanı kastettik. Kızılderili ve zen- ciyi insan sayacak kadar aklımızı yitirmiş değiliz' düşüncesinde idiler"** derken pek de haksız sayılmaz sanırım.

*

Fransa / İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi

Fransız devrimi, zengin sermaye sınıfı Burjuvazinin ve Burjuvazinin çıkarlarının sözcülüğünü yapan aydınların, aç ve yoksul halk kesimlerini de arkalarına alarak fakir devleti / rejimi de- virmeleri hadisesidir.

*

İhtilalin muhaliflerine karşı şiddetli bir terör uyguladığı bilinmektedir. Yargılanmadan topluca kurşuna dizilenlerin haricinde, sadece yargılanarak giyotine gönderilenlerin sayısının on bin- lere ulaştığı söylenilmektedir.

*

İhtilalin terörü konusunda Michelat'in şu ifadeleri, hiç bir yoruma mahal bırakmayacak kadar açık: **"İhtilalin terörü kendisini sakın Engizisyonla kıyas etmesin. Eski sistemin bize altı yüz senede yaptığına karşılık, iki üç senelik ömründe ona aynı şeyi yapmış olmakla övünmesin. (...) Birisinin (engizisyonun) boğazladığı, astığı, kemiklerini kırdığı milyonlarca insanın göklere kadar yükselttiği o ehram kadar odun yığınlarının, o yakılmış et yığınlarının yanı başında ötekinin giyotinden geçirdiği on altı milyon nedir ki. İşin daha da ilginç olan yanı tüm bu terör ve katliamın İnsan Hakları adına yapılmış olması.**

*

İnsanların doğuştan getirdikleri hakları güvence altına almak için bildiriler yayınlayan- ların, insanların en doğal hakkı olan yaşama haklarına bu denli pervasızca tecavüzde bulunması ilginç bir tablo oluşturmaktadır.

Batılılar tarafından her fırsatta zalimane ve şiddet yanlısı bir din olarak lanse edilmeye çalışı- lan İslâm'ın başlangıç döneminde muhalifleriyle yaptığı 10'a yakın savaş sadece 216 kişinin yaşamına mal olmuştur. Yıllarca kendisine ve tabiiilerine zulmeden bir şehir halkını, o şehri (Mekke) fethettikten sonra affetmek, ancak ilahi bir öğretinin temsilcilerinin gösterebileceği bir âlicenaplıktır. **A. İzzetbegoviç'in** söylediği **"Din vermek için, ihtilal ise almak için çağ-**

rida bulunur” sözü sanırım, bu konuda da tam karşılığını buluyor. Evet, din insanlara yaşam güvenliğini verirken, ihtilal onların canlarını alıyordu

*

Fransız “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” teorik olarak bir insan hakları belgesi olarak kabul edilebilirse de, başta da belirttiğimiz gibi pratikte Burjuvazinin haklarını İnsan Hakları adı altında güvence altına alan bir belgeden ibarettir

*

Hâlbuki **Cemil Meriç’in** de dediği gibi **“Güçlü olanlar kendilerini korurlar, devlet güçsüzleri korumalıdır.”** Ancak, Aydınlanma sonrası devlet güçlü olanların çıkarlarını korumak üzere tasarlanan bir aygıt olduğu için, insan hakları ile kastedilen haklar da güçlü olanların yararlanabileceği haklar olarak düşünülmüştür.

*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kur’an ve İnsan Hakları: Kuramsal Bir Yaklaşım

İlahi Öğretilerde İnsan Hakları

Tarih boyunca Peygamberlerin tevhid mücadelesi, aynı zamanda insanın temel güvenlik alanına müdahale ederek haklarını ve özgürlüklerini yok eden güçlere karşı verilen bir mücadeleyi içkin bir biçimde sürmüştür. Çünkü insanın can, mal, din, nesil ve akıl güvenliğinin ortadan kalktığı, özgürlüklerinin elinden alındığı bir ortamda tevhidin tebliği mümkün olamazdı.

**

Kutsal kitaplar incelendiğinde, rahatlıkla iki kesimin varlığından söz edildiği görülür. Bir tarafta mazlum, yoksul, ezilmiş, hakları gasledilmiş, özgürlükleri ellerinden alınmış, horlanmış, itilip - kakılmış ve insanlık dışı muamelelere maruz kalmış kimseler (mustaz’afun); öte yanda zalim, gâsıp, siyasal ve iktisadi gücü elinde bulunduran kibirli, bencil bir gurup (müstekbirun).

*

Güçlü olanların / müstekbirlerin iktidar olduğu bir dünyada, ilahi öğretiler mazlumlara / mustaz’aflara iktidar vaat ediyordu: **“Biz istiyoruz ki yeryüzündeki güçsüz bırakılanlara bir lütüfta bulunalım: onları önderler yapalım ve (yeryüzüne) mirascılar kılalım”**

*

Yoksulları müjdelemeye, köleleri azad etmeye, ezilenleri kurtuluşa çağırmaya geliyordu Servetin elit bir kesim arasında devletleşmesine karşı çıkıyor, kimin yanında iki elbise varsa birisini vermeye, kimin yemeği varsa diğerleriyle paylaşmaya çağırıyordu. Mal biriktirip, saydıkça sayanları tehdit ediyor, devenin iğne deliğinden geçmesinden, zenginin Allah’ın melekutu-

na girmesinin daha zor olduğunu hatırlatıyordu. Zenginlerin mallarından yoksullar için bir pay kılıyor ve bunların haklarının verilmesini istiyordu

*

A. İzzetbegoviç'in dediği gibi *“Tarihin her döneminde mabetler, mustaz’afklar için kutsal bir sığınak olmuştur. Yoksa nasıl oluyor da en fazla fakir, sakat, hasta ve güçsüz mabetlerin etrafında bulunuyor. Bu dünyanın tüm şölenlerinden, isim, soy, zenginlik, menşe, sıhhat, kabiliyet, bilgi sorulan her yerden kovulanlara, gösterebilecek, ispat edebilecek hiçbir şeye sahip olmayanlara, yalnız mabet onların bütün insanlarla eşit ve aynı olduğunu ilan ederek kapılarını açmıştır*

Müslümanlar, tüm sahici referanslarını yitirmiş bir dünyanın “tek sahici referansı” olabilecek Kur’an’ı yeniden yaşama döndürmeden insanoğlunun barış, güvenlik, adalet ve hak beklentisi gerçekleşmeyecektir.

*

İlahi Öğretiler insan haklarını insanın varoluş amacı bağlamında ele alırlar. Yaratan ile yaratılan arasında ontolojik bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkinin doğal sonucu olarak insanı var eden de, onu bir takım haklara sahip kılan da aynı Yaratıcıdır. Bu nedendir ki insan haklarının ilahi bir referansı vardır ve ilahi iznin dışında (işledikleri bir suça mukabil olmaksızın) bu haklar hiç bir güç tarafından ne alınabilir, ne de verilebilir. İnsan haklarının tek kaynağı, tek güvencesi Allah’tır. Bu nedendir ki, **Hüseyin Hatemi’nin “Allah’a iman olmadan tutarlı ve sağlam bir insan hakları anlayışının olamayacağını”** söylemesi yerinde bir tespittir.

*

İnsan haklarının din dışı referanslara irca edilmesi Aydınlanma sonrasına rastlar. Buna rağmen Aydınlanmanın düşünürlerinden bir kısmı yine de insan haklarını temellendirebilmek için ilahi referansları kullanmışlar, dinin argümanlarına başvurmuşlar; en azından doğal hukuk gibi insan fitratına göndermede bulunan bir kavrama başvurmak durumunda kalmışlardır. Şimdilerde İlahi Öğretilere dayalı bir insan hakları kuramı ve pratiğine her zamankinden daha çok muhtacız. Bu yüzden Müslümanlara düşen, ilahi öğretinin son sahici kaynağı olan Kur’an’ın ve sahici Sünnet’in referanslarıyla sahici, sahici ve tutarlı bir insan hakları anlayışı

oluşturmak olmalı. Çünkü Müslümanlar, tüm sahici referanslarını yitirmiş bir dünyanın “tek sahici referansı” olabilecek Kur’an’ı yeniden yaşama döndürmeden insanoğlunun barış, güvenlik, adalet ve hak beklentisi gerçekleşmeyecektir.

İnsan Haklarının Tek Sahici Referansı: Kur’an

Önceki kutsal kitapların tahrif edilmesi dolayısıyla, sahih ve tutarlı bir insan hakları öğretisine kaynaklık yapmaları mümkün görünmüyor. Tevrat’ın hukuki yanı ağır basarken; tevhidi ve ahlaki özü bütünüyle yok olmuştur.

*

İncil ise ahlaki bir öze sahip olsa da, tevhidi ve hukuki niteliklerden yoksundur. Salt ahlaki öğütlerin insan hak ve özgürlüklerini korumaya yetmeyeceği ise açıktır

*

Bu nedenle sahici ve tutarlı bir insan hakları öğretisinin ancak kendisinde hiç bir eksiklik ve tutarsızlık (çelişki)olmayan bir kaynağa dayanması gerekmektedir. Bu vasıflara haiz tek kaynak elbette korunmasını bizzat Allah’ın üslendiği, insanlara yol gösterici olan Kur’an’dır. Ancak Kur’an ile sahici ve tutarlı bir insan hakları öğretisi oluşturulabilir. Çünkü Kur’an, insana hem yaratılış amacına uygun davranmanın en sahih yollarını göstermekte, hem de insanın haklarını korumanın en güvenilir yöntemlerini içermektedir. ***Kur’an’a baktığımızda tevhid mücadelesi ile insan hakları mücadelesinin iç içe olduğunu görürüz.***

*

Bu nedenledir ki Müslümanlar için insan hakları içtihadı değil akidevi bir gerçekliktir

Kur’an’a baktığımızda tevhid mücadelesi ile insan hakları mücadelesinin iç içe olduğunu görürüz.

*

Bu nedenledir ki Müslümanlar için insan hakları içtihadı değil akidevi bir gerçekliktir

*

İnsan haklarının tevhide için olması dolayısıyladır ki, Kur’an bize, insan hakları mücadelesi yapmadan tevhid mücadelesinin bir anlam taşımayacağını; tevhid mücadelesi yapmadan da insan haklarının savunulup korunamayacağını gösterir. Bir anlamda Allah’a iman etmekle,

insanın haklarına riayet etmek, onları korumak, ihlal etmemek ve ihlal edenlerle mücadele etmek iç içedir.

*

Kur'an, insan hakları konusunda taraf olan toplumsal kesimleri tanımlamak için mustaz'af ve müstekbir kavramlarını kullanır. Mustaz'af, hakları ihlal edilen, zulme uğrayan, harici müdahaleler sonucu zayıf ve güçsüz bırakılanları ifade eder. Diğer insanlara zulmeden, sistematik baskı ve terör uygulayarak onların gücünü zayıflatan, haklarını ellerinden alan, özgürlüklerini yok eden, kendilerini diğer insanlardan üstün ve ayrıcalıklı gören egemen çevreler ise müstekbir olarak nitelenir.

*

Tekebbür, insanı, hakkı olanla yetinmekten alıkoyar ve kendisi için ayrıcalıklı bir düzen kurmaya yöneltir. Birilerinin diğerlerinden ayrıcalıklı olduğu bir düzen ise kaçınılmaz olarak insan hakları ihlalleri üretir. Bu nedendir ki tekebbür, şeytani bir vasıf olarak çıkar karşımıza Kur'an'da.

*

Kur'an, tekebbürün karşısına takvayı koyar. Kur'an'a göre üstünlüğün takvadan başka referansı yoktur. Takva ise ahlaki bir değerdir ve nicel değil nitel bir üstünlüğü ifade eder. Dolayısıyla tekebbüre neden olması bir yana, tam tersine tekebbürün önünde en büyük engeli teşkil eder. Takvanın mihenk olarak kabul edilmesi, Müslüman'ı, bütün nesebi, etnik, kabilevi, siyasi ve entelektüel tekebbürle karşı karşıya getirmiş ve onu istikbarın can düşmanı yapmıştır. Kur'an'ın öngördüğü düzen adalet temeline dayalı bir düzendir. Kur'an, Müslümanları adaleti ayakta tutmaya çağırır. Şüphesiz adalet ancak adil bir hukuk düzeni içerisinde gerçekleştirilebilir. Şayet bir hukuku toplumsal sınıflardan birisi yapıyorsa, bu sınıfın, hukuku, kendi lehine yapmadıklarına inanmak için çok iyi niyetli olmak lazım.

*

Kur'an, ilahi hukuk düzenini yaşama geçirmekle yükümlü olan siyasal yönetime (devlet) ilişkin bir takım prensipler koymuştur. İnsan haklarının ihlal edilmediği bir düzen, ancak bu prensiplere riayet edilerek gerçekleştirilebilir. Bu prensipleri şöyle sıralamamız mümkündür:

1. Emaneti ehline vermek

2. Adalet

3. Özgürlük

4. Eşitlik

*

İslam toplumunda kamu görevi, talep edenlere değil, ehil olanlara verilir. Bu nedenle **Resulullah** a.s. bir seferinde kendisinden görev talep eden **Ebu Zer'e** şöyle der: **“O bir emanettir. Kıyamet gününde, hakkıyla alan ve yerine getirenler dışındakiler için pişmanlık ve rüsvaylıktır.**

*

İslam hukukçuları, adaleti, imametin (siyasal liderlik) temel vasıfları arasında saymışlardır. Adaletten ayrılmak imamete (siyasal liderlik) manidir.

*

Adil bir devlet için iki ön koşul söz konusudur: Bunlardan birincisi adil bir hukuk düzeni; ikincisi ise adaleti tahakkuk ettirecek adil yöneticilerdir.

*

“Bir topluluğa olan düşmanlığınız sizi adaletli davranmaktan alıkoymasın”

*

İslami bir toplum özgür bir toplumdur. Yalnızca Allah'a kul olma bilinci Müslümanlar için bütün özgürlüklerin güvencesidir.

*

Özgürlük sadece Müslümanların yararlanacakları bir hak değildir. İslam'ın sağladığı özgürlükten Müslüman olamayanlar da yararlanabilirler. İslam hukukçuları gayri Müslimlerin İslam'a aykırı eylemlerini -örneğin içki içmek-, temel hakları ihlal etmedikleri sürece özgürlük kapsamında görmüşlerdir

*

İslam Devleti bir hukuk devletidir. Ancak burada kast edilen salt yasaların uygulanması anlamında bir hukuk devleti olması değildir. Hukuku devletin yaptığı bir siyasal düzende, devletin hak ihlali yapmasını ve bunu da bir hukuki forma dönüştürmesini engellemek mümkündür. Bu ise kaçınılmaz olarak devleti otoriter kılmakla kalmayacak; devlet, bu otoriter uygulamalarını hukuki bir kimlik içerisinde yapacaktır.

*

Bu nedendir ki devlete ve siyasal otoriteye karşı bireyin haklarını korumanın tek yolu, siyasal otoritenin de üzerinde olan ve onun da uyması gereken bir hukuki sistemin olması gerekmektedir.

*

İslam'da, devlet ve birey diye iki karşı güç söz konusu değildir. Devlet, ümmetin yeryüzünde adaleti ve özgürlüğü gerçekleştirmek isteyen ortak iradesinden ibarettir. Ümmet ise soyut bir varlık olmayıp, tek tek Müslümanlardan müteşekkil canlı dinamik ve irade sahibi bir orga-

nizmadır. Allah Kur'an'da devleti değil ümmeti muhatap alır. Çünkü toplumsal sürekliliği olan devlet değil ümmettir.

*

İnsan için aslolan, tüm bu varlık kategorileriyle ilişkisini adalet temelinde sürdürmektir. Şayet bu ilişkilerde Allah'ın koyduğu sınırlara riayet etmez ve haddi aşarsa kendi kendine zulmetmiş olur

*

Fahreddin Razi, Fil Suresi tefsirinde, **“Kâbeyi yıkmaya gelen Ebrehe'nin ordularını Allah niçin helak etti de, Kâbe'yi putlarla dolduran müşriklere dokunmadı?”** sorularını sorarak şu cevabı veriyor: **“Kâbe'nin putlarla doldurulması Allah'ın hakları (hukukullah) kapsamına girer, hâlbuki Kâbe'nin yıkılması insan hakları (hukukunnas) kapsamındadır. Dolayısıyla Allah kendi haklarına tecavüz ederek Kâbe'yi putlarla dolduran müşriklere dokunmazken, insan haklarını ihlale kalkışan Ebrehe'yi ve ordusunu cezalandırdı. Çünkü hukukullahın ceza mahalli dünya değil ahirettir.”**

*

Tarih boyunca peygamberlerin müşriklerle ve kâfirlerle olan fiili savaşımı, salt onların müşrik ya da kâfir olmalarından değil, zalim, baskıcı ve totaliter olmalarından kaynaklanıyordu. Nitekim Kur'an, bizden güvenlik (eman) talep eden müşriklere eman vermemizi ve onları güvenli bir mekâna ulaştırmamızı ister. Şayet salt şirk koşmaları müşriklerle savaşımın gerekçesi olsaydı bu ayet anlamsız olurdu.

Fahreddin Razi, Fil Suresi tefsirinde, “Kabeyi yıkmaya gelen Ebrehe'nin ordularını Allah niçin helak etti de, Kâbe'yi putlarla dolduran müşriklere dokunmadı?” sorularını sorarak şu cevabı veriyor: “Kâbe'nin putlarla doldurulması Allah'ın hakları (hukukullah) kapsamına girer, hâlbuki Kâbe'nin yıkılması insan hakları (hukukunnas) kapsamındadır. Dolayısıyla Allah kendi haklarına tecavüz ederek Kâbe'yi putlarla dolduran müşriklere dokunmazken, insan haklarını ihlale kalkışan Ebrehe'yi ve ordusunu cezalandırdı. Çünkü hukukullahın ceza mahalli dünya değil ahirettir.”

*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kur'an'da İnsan Hakları

İnsanın, insan olması hasebiyle, hiç bir ek çaba göstermeksizin doğuştan getirdiği bir takım haklar söz konusudur. Can, mal, nesil, din ve akıl güvenliğinden oluşan ve İmam Gazali tara-

findan beş temel hak olarak formüle edilen bu haklar, insanın, herhangi bir etki, katkı ve çabaya ihtiyaç kalmaksızın sahip olduğu haklardır

*

Bu haklar “**statüs**” haklardır. Bu haklardan yararlanmak için herhangi bir ön şarta ihtiyaç yoktur. Kişinin sosyal, siyasal, etnik, dini, ideolojik ve cinsel tercih ya da konumlarının bu haklardan yararlanma konusunda hiç bir etkisi yoktur. Her kim olursa olsun bu haklardan yararlanmaktan alıkonulamaz. Hiç bir dünyevi güç, -işlediği bir suça mukabil olması müstesna- insanın bu haklardan yararlanmasını engelleme hakkına sahip değildir. Bu nedenledir ki Şatibi bu beş temel hakkı “zaruriyyat” (zorunlu haklar) kapsamında ele almış ve bunların evrensel nitelikli haklar olduğunu beyan etmiştir. Bu haklar insanla insan arasındaki bir ilişkinin sonucu olmayıp, Allah’la insan arasındaki bir ilişkinin sonucudur. Dolayısıyla bu beş temel hakkın hiç bir siyasal güç tarafından ne verilmesi, ne de alınması söz konusu olabilir.

*

İslam açısından yapılan sözleşmelerin geçerli olabilmesi için üç şarta riayet edilmesi gerekmektedir:

1. Sözleşmelerin fitri haklara aykırı olmaması.
2. Tarafların rızasına dayanması.
3. Şeriatın Müslümanlar için yasakladığı şeyleri içermemesi.

İlk iki şart, Müslüman - kâfir ayırmaksızın herkesi kapsamaktadır. Üçüncü şart ise sadece Müslümanlar için söz konusudur. Birinci şart için, bir kimsenin kendisini öldürtmek, ya da kendisi ile zina yapılmasına ilişkin yapacağı sözleşme örnek verilebilir. Kur’an, mütaaddid ayetlerde, öldürmeyi ve zinayı yasakladığı ve bu tür bir sözleşme temel haklara aykırı olduğu için geçersizdir. Çünkü fitri haklar doğuştan insana Allah tarafından verildiği için, insanın, bu haklardan vazgeçme hakkı yoktur ve dolayısıyla bu haklara aykırı bir sözleşme yapamaz. **İmam Ebu Hanife ile Halife Mansur arasında** geçen bir diyalog bu kurala açıklık getirici niteliktedir. Musul halkının isyan etmesi üzerine, isyanı bastıran Halife Mansur, tekrar isyan etmeleri halinde “**mallarını ve canlarını helal sayacağı**” hususunda onları uyarılmış; onlar da bunu kabul etmişlerdi. Ancak daha sonra, mevcut yönetimin baskılarına dayanamayan halk tekrar isyan edince, **Halife Mansur**, isyan edenlerle savaşmak için fetva almak üzere âlimleri toplar. Âlimlerin arasında **İmam Ebu Hanife** de vardır ve söz sırası ona gelince şöyle der: “*Onlar sana, kendilerine bile helal olmayan bir şeyi -kanlarını- şart koşmuşlar. Hâlbuki İslam şeriatında bu hak ne size, ne de onlara tanınmamıştır. Örneğin, bir kadın kendisini herhangi bir erkeğe rızasıyla teslim etse, o kadının namusu o erkeğe helal olur mu? Yine bunun gibi, biri başkasına ‘gel beni öldür’ dese ve diğeri onu katletse helal ve caiz olur mu? (...) Musul halkını bırak. Onların kanını dökersen zulmetmiş olursun. Allah’ın şartı, uyulmaya, kulların şartından daha layıktır.*”

Fıtri (Doğuştan) Haklar

Can, mal, din, akıl ve nesil güvenliğinden oluşan fıtri haklar insanın doğuştan getirdiği ve kullanılması için insan olmanın dışında herhangi bir şart aranmayan haklardır.

*

Müktesep (Sözleşmelerle Elde Edilen) Haklar

Müktesep hakları dört ana başlık altında ele almak istiyoruz

1. **Beyat / Siyasal Haklar**
2. **Nikâh / Medeni Haklar**
3. **Muâhade / Vatandaşlık Hakları**
4. **Akit / Ticari Haklar**

*

Hakların Korunma Önceliği

Kuşkusuz normal koşullar altında Kur'an açısından hiçbir hak değersiz değildir ve en küçük bir hakka bile riayet edilmelidir. Ancak Kur'an, yaşamın doğal akışı içerisinde haklar birbiriy-le taarruz ettiğinde hangisinin tercih edilmesi gerektiği konusunda bir hayli örnek sunmaktadır bize. Bu nedenle Şatibi'nin tasnifi Kur'an'da karşılıkları olan bir tasniftir. Şatibi hakları üçe ayırır:

Zaruriyyat / Hacıyat / Tahsiniyat.

Hacıyat / İhtiyaç olan Haklar:

Hacıyat, ihtiyaç duyulan ve bulunmadıkları zaman yaşamın zorlaştığı haklardır. Zaruriyyatla kıyaslandığında, ona nispetle daha alt bir kategoriye teşkil eder ve zaruri haklar için tamamlayıcı bir işlev görür. Deyim yerindeyse onu korur ve kuşatır, onun devamını sağlar ve onları kolaylaştırır.

Yazar Hakkında:

Mustafa Yıldız

1963 yılında İslahiye (Gaziantep)'de doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi "Yeni Türk Edebiyatı" bölümünde başladığı yüksek öğrenimini Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı. "Tefsir"den Yüksek Lisans yaptı. Çeşitli gazete ve dergilerde yazdı.

İDEA (Uluslar arası İnsani Değerler ve Araştırmalar Derneği) Kurucusu

Yayınlanan kitapları

- **Kur'an ve İnsan Hakları**, Ekol Yay. 1997

- **Aşkın Ay Hali**, Ekol Yay. 2001; Bengisu Yay. 2013; 2016 (3.Baskı)
- **Alternatif İnsan Hakları Kuramı**, Anka Yay. 2002; İşrak Yay. 2010; Çıra Yay. 2016 (3. Baskı)
- **Aşkınlık Dersleri**, Liberty Yay. 2005; Bengisu Yay. 2013; 2016 (3. Baskı)
- **Modernizmin Kışkacında**, 2005, Liberty Yay. 2005; Çıra Yay. 2013
- **Son Mesaj** (Gerekçeli Türkçe Meal), İşrak Yay. 2007; Çıra Yay. 2008, 2010; Maide Yay. 2012; Çıra 2013; 2015 (11. Baskı)
- **Hayatın Özüne Dair**, Çıra Yay. 2014; 2016 (2 Baskı)
- **Kur'an'ı Anlamaya Giriş**, Çıra Yay. 2014
- **Bir İslamcıya Göre Kapitalizm ve Sosyalizm**, Çıra Yay. 2014
- **Mütevattir Hadisler**, Suyûti, (Çeviri) Çıra Yay. 2015
- **Efendi Hazretlerinin Emaneti**, Bengisu Yay. 2016
- **Zamanın Sırrına Ermek**, Çıra Yay. 2016

İnsan Hakları alanına bu değerli eseri kazandırdıkları için Kitabın Yazarı Mustafa YILDIZ ile Çıra Yayınları adına Davut GÜLER'e teşekkür ederiz.

Yayına Hazırlayan: Hertaraf Haber - Kültür Sanat Servisi / Ali DALAZ